

Nr 232.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående anslag till teckning av ytterligare aktier i Svenska skifferoljeaktiebolaget; given Stockholms slott den 9 maj 1941.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över handelsärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla det förslag, om vars avlåtande till riksdagen föredraganden hemställt.

GUSTAF.

Fritiof Domö.

Utdrag av protokollet över handelsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 9 maj 1941.

Närvarande:

Statsministern HANSSON, statsråden PEHRSSON-BRAMSTORP, WESTMAN, WIGFORSS, MÖLLER, SKÖLD, ERIKSSON, BERGQUIST, BAGGE, ANDERSSON, DOMÖ, ROSANDER, GJÖRES, EWERLÖF.

Efter gemensam beredning med cheferna för finans- och folkhushållningsdepartementen anför statsrådet Domö:

Med anledning av Kungl. Maj:ts proposition den 8 november 1940, nr 63, anvisade samma års urtima riksdag (skr. nr 81) såsom kapitalinvestering i fonden för statens aktier till teckning av aktier i Svenska skifferoljeaktiebolaget å tilläggsstat I för budgetåret 1940/41 ett reservationsanslag av 15 miljoner kronor. Medelsanvisningen grundade sig på ett förslag av statens bränslekommission i skrivelse den 25 oktober 1940, enligt vilket en inhemsk skifferoljeindustri skulle uppbyggas, inriktad på en årsproduktion motsvarande vårt minimibehov av råolja, därvid såsom en första etapp skulle uppföras en anläggning med en årlig produktionskapacitet av cirka 13,000 kbm. Anläggningen skulle förläggas till Närke och verksamheten skulle handhavas av nyssnämnda för ändamålet särskilt bildade bolag.

Den 20 december 1940 uppdrog Kungl. Maj:t åt chefen för handelsdepartementet att till ett nominellt belopp av 14,999,400 kronor för Kungl. Maj:t och kronan låta teckna aktier i Svenska skifferoljeaktiebolaget, varvid förutsattes att varje aktie skulle lyda å 100 kronor, ävensom att sex aktier skulle tecknas av andra än staten.

Bolaget registrerades den 24 januari 1941. Enligt den för bolaget gällande ordningen skall bolaget, vars styrelse har sitt säte i Örebro, hava till föremål att bedriva rörelse avseende utvinning av oljor ur svenska skiffertillgångar och annan därmed förenlig verksamhet av teknisk, industriell eller kommersiell art. Bolagets aktiekapital skulle utgöra minst 15 miljoner och högst 45 miljoner kronor.

Kungl. Maj:t har *dels* genom beslut den 28 februari 1941 medgivit, att bolagets första anläggning för skifferoljetillverkning må uppföras i två delar med ungefär lika kapacitet, den ena enligt samma metod som kommit till användning vid marinförvaltningens oljeverk å Kinnekulle — den s. k. Berghska metoden — och den andra såsom kanalugn efter ritningar, som uppgjorts av Aktiebolaget industrimetoder, *dels ock* genom beslut den 2 maj 1941 lämnat bolaget tillstånd att förvärva följande av bolaget för verksamheten inköpta fastigheter nämligen: Högtorp 1°, Högtorp 2°, Högtorp 2⁴, Käringerud 1°, Kvarntorp 1° och Kvarntorp 1°, allt i Ekeby socken av Örebro län. I det genom sistnämnda beslut avgjorda ärendet har företetts en skrivelse från 1940 års skifferoljesakkunniga, däri vitsordats att de sakkunnigas undersökningar rörande lämplig plats för skifferoljeverk i Närke utvisat, att av de olika alternativ som varit under övervägande den av bolaget planerade anläggningen å Kvarntorp och Högtorp såväl med hänsyn till själva fyndighetens läge och åtkomlighet som till andra tekniska förhållanden, såsom fabriken och tomtens beskaffenhet, vattenförsörjningen och möjligheten att upplägga avfallet, erhöles den förmånligaste placeringen.

I skrivelse den 1 april 1941 har nu *statens bränslekommission* hemställt, att Kungl. Maj:t ville uppdraga åt Svenska skifferoljeaktiebolaget att omedelbart vidtaga åtgärder för utbyggande av bolagets skifferoljeverk vid Kvarntorp i Närke för en sammanlagd produktion av 28,000 kubikmeter olja. I sin skrivelse lämnar kommissionen — under erinran om sitt tidigare uttalande att den inhemska oljeproduktionen borde inriktas på en kvantitet råolja, vilken krävdes för fyllande av landets årliga minimibehov av flytande bränsle — vissa uppgifter rörande lagertillgången och årsbehovet under olika förutsättningar samt anför vidare i huvudsak följande:

Svenska skifferoljeaktiebolaget hade omedelbart trätt i verksamhet. Förberedelsearbeten för uppförandet av det första skifferoljeverket vid Kvarntorp i Närke hade begynt. Anläggningen beräknades kunna tagas i bruk i mars 1942. Full produktion förväntades komma att uppnås under maj samma år.

Rådande försörjningsläge beträffande flytande bränsle samt i synnerhet beträffande motorbrännolja och eldningsolja påkallade enligt kommissionens mening, att ännu en etapp i kommissionens program för skifferoljeutvinning inom landet omedelbart fullföljdes. Bolagets anläggning hade en-

ligt vad bolaget meddelat kommissionen planlagts på sådant sätt, att en utbyggnad till dubbel produktionskapacitet kunde ske till en kostnad, som avsevärt understeg den som krävdes om ett helt nytt skifferoljeverk anlades. Kommissionen ansåge därför, att anläggningen omedelbart borde utbyggas till dubbel produktionskapacitet. Anläggningen skulle på så sätt få en produktionskapacitet av ungefär 28,000 kubikmeter motorbrännolja och eldningsolja för år räknat.

Över bränslekommissionens framställning hava efter remiss utlåtanden avgivits av statens industrikommission och kommerskollegium.

Statens industrikommission tillstyrker framställningen.

Vid kommerskollegii utlåtande har fogats införskaffat yttrande från *Svenska skifferoljeaktiebolaget*, som anför följande:

Då en utökning av landets skifferoljetillverkning med hänsyn till försörjningsläget beträffande flytande bränslen befunnes vara behövlig, ansåge bolaget det vara sakligt riktigt, att en sådan utökning skedde i anslutning till bolagets anläggningar i Närke, där skifferfyndigheterna enligt de utförda geologiska undersökningarna förklarats vara de oljerikaste i landet.

Då bolaget började sin verksamhet, gjordes i en den 3 februari 1941 dagtecknad promemoria av direktören S. Schwartz och överingenjören D. Werner en jämförelse mellan de tre i Sverige utarbetade tekniska metoderna för framställning av skifferolja, nämligen dels den av marinförvaltningen vid Kinne-Kleva tillämpade s. k. Berghska metoden, dels en modifikation av den i Estland i industriell drift använda kanalugnsmetoden, benämnd Industrimetodens metod, samt dels en under förra världskriget utprovad variant av den gamla skotska metoden, i promemorian benämnd Rockesholmsmetoden efter platsen, där försöken utfördes.

Jämförelsen utmynnade i att alla tre metoderna ansåges tekniskt brukbara samt att ingen med säkerhet kunde sägas vara ur alla synpunkter de andra helt överlägsen. Då det första utbyggnadsstadiet icke lämpligen ansåges tillåta, att mer än två av metoderna bleve representerade, men då en viss kombination av två metoder hade i promemorian närmare angivna tekniska fördelar, rekommenderade utredningsmännen, att bolagets första anläggning skulle utföras som en kombination av en Bergh-anläggning och en Industrimetodens anläggning. Genom Kungl. Maj:ts brev den 28 februari 1941 hade bolaget erhållit tillstånd att utföra anläggningen på detta sätt.

Vid den nu ifrågasatta fördubblingen av anläggningen bleve kapaciteten så stor, att även en lämplig enhet av den tredje metoden, Rockesholmsmetoden, kunde inrymmas. Bolaget ville därför föreslå, att en sådan enhet med en kapacitet av c:a 500 ton skiffer per dygn uppfördes, samt att dessutom ytterligare en Bergh-anläggning med ungefär samma kapacitet och sålunda omfattande 16 stycken ugnblock uppfördes. Liksom vid den första utbyggnaden Bergh-anläggningen avsåges att lämna en viss kvantitet nödvändigt tillsatsbränsle till Industrimetodens ugn, så skulle vid den nu ifrågasatta andra utbyggnaden de båda anläggningsdelarna komplettera varandra på motsvarande sätt nämligen så, att Bergh-anläggningen skulle lämna en viss kvantitet tillsatsbränsle till Rockesholmsugnen, vilket kunde tänkas bliva erforderligt. Gentemot en andra anläggning utförd enbart enligt den Berghska metoden medförde den nu föreslagna uppdelningen bland annat den fördelen, att förbränningsgasernas innehåll av för växtligheten skadlig svavelstyrighet begränsades till ungefär hälften.

Den totala anläggningen skulle härigenom komma att omfatta fyra ugnsenheter, vardera med en kapacitet av c:a 500 ton skiffer per dygn, näm-

ligen två Bergh-enheter, såsom varande kanske bäst kända i en tillämpning på svensk skiffer, en Industrimetoders enhet och en Rockesholms-enhet. En fullt säker bedömning och rättvis jämförelse mellan de tre metoderna kunde endast uppnås genom driftkontroll under likartade förhållanden. Samtidigt som förslaget gäve den största platsen åt den Berghska metoden, gäve det även möjlighet till en sådan korrekt jämförelse mellan de tre metoderna, vilket bolaget ansåge vara av värde med hänsyn till anläggningar, som framdeles kunde tänkas bliva erforderliga.

En fördubbling av anläggningens produktionskapacitet krävde icke fullt en fördubbling av anläggningskapitalet utan något mindre på grund av att vissa anläggningsdelar vore gemensamma och redan från början ansetts böra dimensioneras så, att en vidare utvidgning vore förberedd. Detta gällde sådana delar som kross- och siktverk, vissa transportanordningar samt sådana för driften gemensamma byggnader som kontor, laboratorium, verkstad och förråd. Å andra sidan torde en sådan betydande utvidgning av anläggningarna nödvändiggöra dels någon ökning av driftkapitalet och dels byggandet av bostäder i större utsträckning, än som avsetts i första utbyggnadsstadiet, då man i viss utsträckning kunnat räkna med befintliga bostäder på orten.

Kostnadsberäkningen för den ifrågasatta utvidgningen framginge av följande uppställning:

Utökning av markförvärven	kronor	100,000
» » vattenförsörjningen	»	150,000
» » transformatorcentralens utrustning	»	70,000
» » kompressor- och borrhningsutrustningen ..	»	50,000
» » grävmaskinsutrustningen	»	350,000
» » antalet skiffertransportbilar	»	230,000
» » finkrossverket	»	100,000
» » siloanläggningen	»	100,000
1 st. destillationsanläggning enligt Berghs metod med kondensationsanläggning, rökkanaler, skorsten, grunder, husbyggnad och transportanordningar	»	2,700,000
Utökning av ångpanneanläggningen	»	300,000
1 st. destillationsanläggning enligt Rockesholmsmetoden med kondensationsanläggning, grunder, husbyggnad och transportanordningar	»	2,100,000
Utökning av svavelverket	»	1,500,000
» » gasbensinanläggningen	»	200,000
» » tankanläggningen	»	100,000
» » bostäderna	»	1,000,000
Oförutsett och ej specificerade kostnader	»	950,000
	kronor	10,000,000
Utökning av driftkapitalet	»	1,000,000
	Summa kronor	11,000,000.

Då möjligheten att bedöma driftsresultatet och produktionskostnader för närvarande vore föga större än vid bolagets tillkomst och tidigast bleve känd om ungefär ett år, syntes det vara lämpligast, att det nya kapitalet ställdes till förfogande på samma sätt som vid bolagets bildande. Bolaget ville därför föreslå, att, för det fall den planerade utvidgningen av anläggningen av statsmakterna beslutades, nyteckning av aktier från statens sida skedde till ett belopp av 11,000,000 kronor.

Kommerskollegium anför för egen del, att den redogörelse för försörjningsläget med avseende å flytande bränsle, som bränslekommissionen lämnat,

måste — om man icke vågade räkna med att tillförsel utifrån av dylikt bränsle snart åter komme i gång — påkalla energiska åtgärder från statsmakternas sida för att öka den inhemska oljeproduktionen. Den etapp, som nu närmast föresloges till utförande, skulle visserligen icke bringa upp produktionen till den kvantitet, som enligt bränslekommissionens beräkningar motsvarade landets årliga minimibehov av flytande bränsle, men torde vara av den storleksordning, varmed man lämpligen kunde beräkna att utvidga den nu planerade anläggningen vid Kvarntorp. Kollegium biträdde de av Svenska skifferoljeaktiebolaget anförda synpunkterna beträffande fabriktionsmetoderna och hade icke funnit anledning till erinran mot kostnadsberäkningen eller formen för beredande av erforderligt kapital. Kollegium tillstyrkte därför vidtagande av åtgärd för beredande av ett anslag å 11 miljoner kronor för tecknande av aktier i bolaget.

Jag delar den uppfattning, som kommit till uttryck i ärendet, att med hänsyn till försörjningsläget ytterligare åtgärder för inhemsk tillverkning av flytande bränsle snarast möjligt böra vidtagas. Förslaget att dessa åtgärder få formen av en utbyggnad av den redan beslutade skifferoljeanläggningen i Närke synes välgrundat. Enligt vad kommerskollegium anført skulle, om på förslaget sätt produktionsförmågan vid den av Svenska skifferoljeaktiebolaget påbörjade anläggningen vid Kvarntorp ökas till 28,000 kubikmeter om året, för nämnda anläggning uppnås den storleksordning, som lämpligen kan ifrågakomma. Mot den av bolaget verkställda beräkningen av kostnaden för en dylik utvidgning av anläggningen, slutande å ett belopp av 11 miljoner kronor, synes ej vara något att erinra.

*Före-
draganden.*

I den skrivelse (nr 81), varigenom 1940 års urtima riksdag anmälde sitt beslut om anvisande av medel till tecknande av aktier i bolaget, uttalades bland annat, att det hade varit av värde om till belysning av förläggningsfrågan utredning förebragts rörande äganderättsförhållandena beträffande den mark, som ifrågasatts skola förvärfvas för ändamålet, rörande möjligheterna att där erhålla för oljeutvinning erforderligt vatten samt rörande bostadstillgången. Spörsmålet om oskadliggörandet eller nyttiggörandet av de svavelgaser, som uppkomme vid oljeutvinningen, syntes också riksdagen böra närmare undersökas.

Med anledning av dessa uttalanden må, vad först beträffar äganderätsfrågan, erinras, att denna numera lösts genom att bolaget på sätt tidigare nämnts inköpt den mark, som tillsvidare erfordras för anläggningen. Vattenbehovet synes vidare kunna tillfredsställande tillgodoses genom upptagande av en vattenledning från Kvismare kanal. Vad bostadsförhållandena angår kan en del av bostadsbehovet fyllas genom utnyttjande av redan befintliga byggnader i orten. För de arbetare, vilka bliva behövlige i händelse den föreslagna utvidgningen av anläggningen sker, torde däremot i huvudsak nya bostäder behöva anskaffas. Till läckande av kostnaden härför är ett belopp av en miljon kronor upptaget i den av bolaget framlagda kostnadsberäkningen. Beträffande slutligen de vid oljeutvinningen uppkomman-

de svavelgaserna är spörsmålet om deras oskadliggörande eller tillvaratagan-
de föremål för undersökning av bolaget.

I sin nämnda skrivelse underströk riksdagen jämväl önskvärdheten av en
gemensam ledning för de statliga företag, som arbeta på nyttiggörande av
landets skifferoljetillgångar. Den av riksdagen sålunda berörda frågan är
under övervägande. I avvaktan på ytterligare erfarenhet torde emellertid
böra anstå ännu någon tid med slutliga åtgärder för förverkligande av det
ifrågavarande önskemålet.

Jag tillstyrker alltså, att en utvidgning av Kvarntorpsanläggningen kom-
mer till stånd i huvudsaklig överensstämmelse med vad bolaget föreslagit.
Det för ändamålet erforderliga beloppet, 11 miljoner kronor, torde, med bi-
fall till bolagets förslag, böra tillföras detsamma genom ytterligare aktieteck-
ning från statens sida. Beloppet torde böra upptagas å tilläggsstat till den
löpande riksstaten.

Under åberopande av det anförda hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte
föreslå riksdagen

att till *Teckning av ytterligare aktier i Svenska skifferolje-
aktiebolaget* å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret
1940/41 under Kapitalbudgeten: Fonden för statens aktier
anvisa ett *reservationsanslag* av . . . . . kronor 11,000,000.

Till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda
hemställan lämnar Hans Maj:t Konungen bifall samt
förordnar, att proposition i ämnet av den lydelse, bilaga
till detta protokoll utvisar, skall avlåtas till riksdagen.

Ur protokollet:

Åke Hartvig.